

Особливості вивчення мов і літератур національних меншин у 2021/2022 н.р.

Спрямованість України на європейську інтеграцію зумовлюють необхідність формування у молодих українців здатності до спілкування з народами інших країн. Серед основних вимог – вміння ефективно поспілкуватися кількома мовами, включаючи рідну, готовність використовувати здобуті знання у процесі подальшого навчання та повноцінного життя у багатомовному та культурно розмаїтому суспільстві.

Концепцією Нової української школи визначено ключові компетентності випускника, зокрема: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, уміння вчитися впродовж життя, обізнаність та самовираження у сфері культури, соціальна та громадянська компетентності.

Спільні для всіх компетентностей вміння формуються та найбільше розвиваються під час навчання мовам (державній, рідній та іншим), а саме: читати і розуміти прочитане, висловлювати думку усно і письмово, критично мислити, логічно обґрунтовувати позицію, виявляти ініціативу, творити, вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення, керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, співпрацювати в команді.

Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» встановлено, що особам, які належать до корінних народів або національних меншин України, гарантується і забезпечується право вивчати мову відповідного корінного народу або національної меншини в державних, комунальних і корпоративних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства.

Разом з тим, Законом України «Про повну загальну середню освіту» надано самостійність закладам загальної середньої освіти у формуванні освітньої програми, у тому числі з певним мовним компонентом (без вивчення/із вивченням мови корінного народу, національної меншини).

Отже, питання вивчення мови і літератури національної меншини залежить від освітньої програми закладу загальної середньої освіти.

У 2021/2022 н.р. мови і літератури національних меншин у класах закладів загальної середньої освіти вивча-

ються за навчальними програмами, які є складовою типових освітніх програм, затверджених наказами МОН від 20.04.2018 № 405 та від 20.04.2018 № 408 (в редакції наказу МОН від 28.11.2019 № 1493). Зокрема, у 5-9 класах – за навчальними програмами, затвердженими наказом МОН від 07.06.2017 № 804; у 10-11 – класах за навчальними програмами, затвердженими наказом МОН від 23.10.2017 № 1407.

Навчальні програми розроблено на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, з урахуванням положень концепції «Нова українська школа».

Звертаємо увагу, що у 5-9 класах вивчається інтегрований курс «Література» (національної меншини та зарубіжна).

У 10-11 класах – навчальний предмет «Мова та література корінного народу, національної меншини». Навчальний предмет «Зарубіжна література» виокремлено в окремий курс, який вивчається за навчальною програмою та підручником для закладів загальної середньої освіти.

Водночас на профільному рівні в 10-11 класах «Мова корінного народу, національної меншини» та «Література корінного народу, національної меншини» вивчаються як окремі предмети.

Програми містять орієнтовний розподіл годин на вивчення розділів і тем. У разі потреби вчитель може вносити певні корективи, не скорочуючи кількість годин, призначених на розвиток зв'язного мовлення. Також зміст програм не обмежують творчої ініціативи вчителя, оскільки дозволяють з орієнтовного переліку самостійно відбрати тексти для опанування мовними темами, доповнювати запропоновану тематику спілкування додатковим змістом, обирати для читання, навчальної діяльності на уроці та вдома уривки з наданих у програмі художніх творів, враховуючи при цьому потреби учнів, зумовлені їхніми віковими особливостями.

Навчальна програма не обмежує вчителя в реалізації основних ліній змісту навчання мовам та літературам національних меншин. Кількість годин на вивчення розділів і тем є орієнтов-

ною. Вчитель, виходячи з конкретних умов навчання, може самостійно здійснювати перерозподіл годин впродовж всього навчального року та реалізувати зміст навчання за рахунок резервного часу або, за необхідності, інтенсифікації освітнього процесу.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється у довільній формі, з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя.

Академічна свобода вчителя передбачає свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленню і впровадженню авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Заняття з мов національних меншин сприятимуть розвитку логічного мислення учнів, уміння аналізувати, зіставляти, порівнювати, узагальнювати мовні явища; наводити потрібні приклади, докази, робити висновки; добирати, систематизувати матеріал відповідно до теми та основної думки тексту; будувати логічно правильне й композиційно завершене висловлювання; складати план виступу, писати тези, конспектувати.

При доборі практичних завдань чільне місце мають посідати конструктивні та творчі вправи, пов'язані з розвитком мовлення учнів, роботою з відновлення деформованого тексту, редагування, виправлення допущених мовленнєвих недоліків, помилок, двосторонній переклад. Формування вчителем завдань проблемного характеру спрямовує розвиток пізнавальної активності й самостійності учнів.

Навчання має бути інтенсивним, а головне – продуктивним, таким, що забезпечує досягнення вищого кінцевого результату – міцного засвоєння школярами знань, практичних умінь і навичок з предмета. Досягненню цього сприятиме використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) (комп'ютерні навчальні завдання, уроки, тести; Інтернет: аудіо-, відеоматеріали, електронні книги, на-

до 2021/2022 навчального року

вчально-ігрові програми), а також прослуховування декламувань майстрів слова, музики і демонстрацій репродукцій творів мистецтва, відеокліпів, фільмів, інтерв'ю з відомими людьми; віртуальних подорожей (екскурсії до музеїв світу); музейних уроків тощо.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з мов національних меншин проводиться відповідно до норм і вимог, закладених у Програмі, критеріїв, затверджених Міністерством освіти і науки України, однак, оцінювання розглядається як аналітичний показник, що дозволяє вчителю протягом року планувати системну роботу з покращення навчальних досягнень учнів (повторення, індивідуальна робота на уроці, самостійна діяльність тощо), надання конкретних рекомендацій в подальшому плануванні індивідуального темпу навчання і прогресу кожного учня.

Оцінювання в 5-9 класах здійснюється відповідно до Критеріїв оціню-

вання навчальних досягнень учнів з мов національних меншин (лист МОН від 30.08.2013 № 1/9-592); у 10-11 класах – відповідно до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів з інтегрованого курсу «Мова та література корінного народу, національної меншини» (лист МОН від 22.08.2018 № 2.2-2189).

Поділ класів на групи при вивченні мов національних меншин здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах», зареєстрованого у Міністерстві юстиції України

06.03.2002 за № 229/6517.

Повний перелік навчальної літератури для класів з навчання мовами корінних народів, національних меншин закладів загальної середньої освіти чи вивчення мов національних меншин надається в Переліку навчальних програм, підручників та навчальних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, який щорічно оновлюється та доступний на офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»

<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki>

Юлія КАЛІНОЧКИНА,
методистка із зарубіжної літератури та мов національних меншин НМЦ професійного розвитку педагогічних та керівних працівників установ і закладів дошкільної та загальної середньої освіти Хмельницького ОІППО.

Інструктивно-методичні матеріали щодо викладання історії у 5-11 класах

Курс «Історія України (Вступ до історії)» (5 клас), інтегрований курс «Всесвітня історія. Історія України» (6 клас), історія України (7-11 класи), всесвітня історія (7-11 класи), інтегрований курс «Історія: Україна і світ» (10-11 класи)

Навчальні програми, робоча програма:

У 2021/2022 н.р. для викладання історії у закладах загальної середньої освіти чинними є такі навчальні програми: «Історія України. 5–9 класи», затверджені наказом МОН України від 21.02.2019 №236; «Всесвітня історія. 7–9 класи», затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. №804; «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи», затверджені наказом МОН України від 21.02.2019 №236;

Для 10-11 класів Міністерством освіти і науки України рекомендований для вивчення інтегрований курс «Історія: Україна і світ», затверджений наказом МОН України від 21.02.2019 р. № 236.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України

<https://mon.gov.ua/ua/npa/provnesennya-zmin-donavchalnih-program-z-istoriyi-ukrayini-dlya-5-9-ta-10-11-klasiv-zakladiv-zagalnoyisередnoyi-osviti>, а також видані окремими брошурами та

опубліковані у фахових виданнях.

Учитель може дотримуватися пропонуваної програмами стратегії навчання історії або вибудувати власний алгоритм роботи з учнями конкретного класу, зокрема, акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах, змінити послідовність вивчення матеріалу в межах розділів, додати матеріал з історії рідного краю, доповнити тематику практичних і творчих робіт тощо. Ці зміни вчитель повинен відобразити в робочій програмі, яку може укласти за зразком програм, що затверджені Міністерством. Перепланування допустиме за умови збереження вчителем орієнтації на вимоги чинних програм щодо очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Створена вчителем робоча програма набуває чинності після розгляду педагогічною радою і затвердження керівником навчального закладу.

Підручники та посібники

Під час навчання учитель має використовувати підручники та посібники, схвалені для використання в освітньому процесі Міністерством освіти і науки України. Переліки навчальних програм, підручників і посібників, рекомендованих для використання в освітньому процесі у

2021/2022 н.р. розміщені на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України.

Електронні версії підручників з навчальних предметів розміщені у вільному доступі на офіційному веб-сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Усі навчальні програми та засоби (підручники, посібники, робочі зошити, атласи та контурні карти, зошити для контролю і корекції навчальних досягнень тощо), що використовуються на уроках, повинні мати гриф Міністерства освіти і науки України <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/683>

Календарне і поурочне планування

У зв'язку із внесеними в навчальні програми змінами, наголошуємо: вчитель здійснює календарне і поурочне планування в довільній формі (у друкованому або електронному вигляді). Він самостійно визначає формат, обсяг, структуру, зміст і оформлення календарних планів і поурочних планів-конспектів. Академічна свобода вчителя так само передбачає вільний вибір форм організації освітнього процесу, способів навчальної взаємодії, методів, прийомів і засобів реалізації змісту освіти. Форми